

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

M VZDELÁVANÍM
PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH
RÓMSKYCH KOMUNÍT

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

**VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT**

Mgr. Jarmila Saxová

Dejiny Rómov I.ab

2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01 Bratislava

Autor UZ: Mgr. Jarmila Saxová

Kontakt na autora UZ: Základná škola s materskou školou,
Školská 684, 053 33 Nálepkovo,
www.zssmsnalepkovo.edupage.org.

Názov: **Dejiny Rómov I.ab**

Rok vytvorenia: 2014

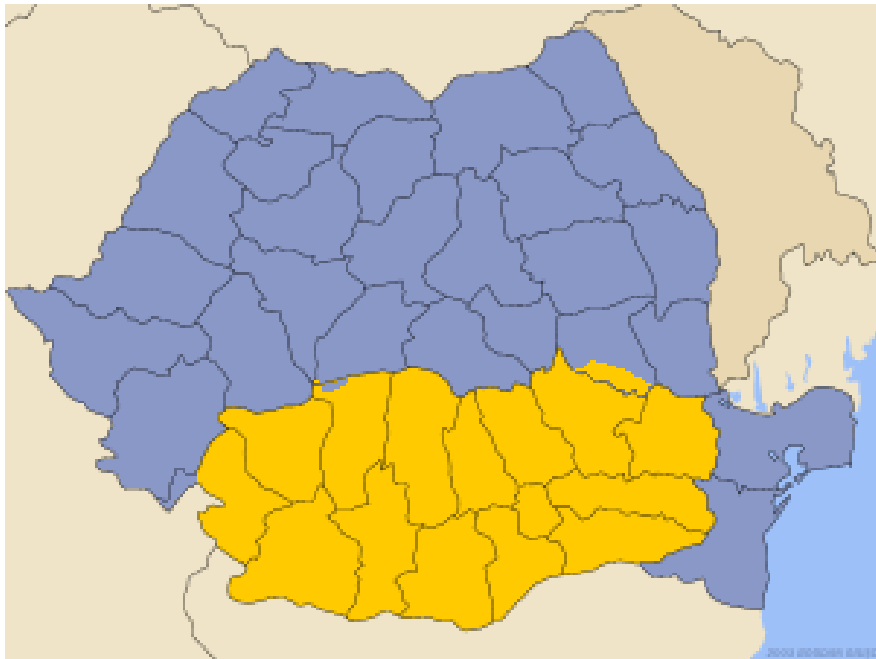
Oponentský posudok vypracoval: Mgr. Bibiána Krajníková

ISBN 978-80-565-0383-6

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

Moldavsko

Valašsko

Konečne ďalšia, i keď najmenšia časť Rómov, sa tešila privilegovanému postaveniu.

2.3. Dejiny Rómov v západnej a severnej Európe

Skupiny, ktoré prišli do západnej Európy v 15.storočí, boli nielen odlišné od väčšiny Rómov v juhovýchodnej a strednej Európe, ale našli tu aj odlišné podmienky. Predovšetkým remeslá boli na vyššej úrovni a cechová organizácia nedovoľovala, aby sa na nich zúčastňovali cudzinci. Podobná situácia bola i v obchode. Západoeurópske obyvateľstvo prijímalo prvé skupiny Rómov s veľkým záujmom. So sebou mali sprievodné listiny feudálov, ktoré im zaručovali isté výhody. Tie však spôsobili, že Rómovia boli čoraz sebavedomejší. Čarovaním, veštením, tancom, predvádzaním cvičených zvierat, príležitostnými krádežami si tu Rómovia nemohli natrvalo udržať svoje výhodné postavenie. Prvé konflikty sa objavili vo Francúzsku.

Mapa Francúzska

Krátkozrakosť ich taktiky odhalil ako prvý parížsky arcibiskup. Jedna skupina sa v roku 1447 objavila pri meste Orleans, kde sa vydávali za Saracénov- utečencov, odsúdených pápežom na pútnictvo. O päť rokov neskôr plienili a vydierali v okolí mestečka Cheppe. Reakcia pôvodného obyvateľstva nebola priateľská, ale ešte rešpektovali ich ochranné listiny. No v roku 1504 boli z krajiny vyhostení. Oni však nerešpektovali toto nariadenie. Nakoniec bolo vydané nové nariadenie, ktoré hovorilo o vyhubení Rómov ohňom a mečom. Toto nariadenie platilo počas vlády Ľudovíta XIII. a XIV.

Francúzski králi : Ľudovít XIII.

Ľudovít IV.

Práve krádeže potravín vidieckemu obyvateľstvu spôsobili, že feudáli, pre ktorých roľníci pracovali, nezostali ľahostajní k takémuto ochudobňovaniu svojich poddaných. Kvôli neustálemu kočovaniu si nevytvorili ani vzťah s pôvodným obyvateľstvom, ktoré ich stále považovalo za tulákov. Ich prvotné sympatie sa čoskoro menia v otvorené nepriateľstvo. Čoskoro prehliadli aj tvrdenia Rómov, že majú vlastných kňazov a biskupov a že sú kresťanmi, nehovoriac už o úlohe kajúcnych pútnikov. Z nepravdivosti ich usvedčovalo pridlhé putovanie. Okrem toho aj ich najbežnejšie zamestnania sa úplne vymykali spod rámca vtedajších pojmov o mravnosti a zbožnosti a nezostali bez nepríjemných následkov. Z týchto dôvodov sa predstavitelia cirkvi stávali ich prenasledovateľmi práve tak vplyvnými a nebezpečnými ako svetskí feudáli. Výhody, ktoré prvé skupiny Rómov mali po príchode do západnej Európy: ako voľný pohyb, beztrestnosť v prípade deliktov, sa časom obrátili proti nim. Obyvatelia boli pobúrení, lebo kým ich kruto trestali už za rôzne maličkosti, Rómovia boli nepotrestaní. Na druhej strane práve beztrestnosť Rómov posmeľovala k nadobúdaniu existenčných prostriedkov bezpracne – krádežami a tie nadobúdali hrozivé pomery. Pri prvom objavení sa Rómovia budili rozruch už svojim vystupovaním, spôsobmi a odlišným vzhľadom, lenže postupne sa stali všednejšími a obyvatelia im už nedávali toľko darov. Rôzne stránky ich života vzbudili podozrenie, že nie sú tí, za ktorých sa vydávajú a sklamané obyvateľstvo sa začalo pomstiť za predchádzajúcu dôverčivosť. Situácia Rómov sa neustále zhoršovala a bez vonkajšej pomoci sa nevedeli preorientovať na iný spôsob života. Ich situácia sa zhoršila po expanzii Turkov do Európy, pretože sa rozchýrilo, že prišli od tureckých hraníc. Mnohí ich začali považovať za tureckých vyzvedačov. Feudáli prestali vydávať ochranné listiny. Teraz už boli Rómovia za jednotlivé priestupky trestaní. Ak bol prichytený prvýkrát, nebol zabitý, ale trest, ktorý ho stihol sa vyznačoval stredovekou krutosťou napr. boli bičovaní do krvi a vyhnaní za hranice. Pred týraním a smrťou utekali Rómovia do Pyrenejí, najmä do baskických provincií. Len veľmi malá časť Rómov sa usadila a zžila s pôvodným obyvateľstvom. Mnohí z nich vstúpili do oddielov francúzskeho vojska a stali sa z nich žoldnieri. Žoldnieri spadali pod výlučnú právomoc svojich pánov. Z tohto dôvodu sa mnohí, ktorí boli stíhaní za rôzne delikty, nechali zverbovať k vojsku a tak unikli z dosahu svojich prenasledovateľov. Toto privilégium umožnilo Rómom zostať vo Francúzsku i v čase, kedy ich pobyt bol zakázaný pod trestom smrti. Ich počet bol veľmi malý a v 19. storočí (1802) dokonca odišli do severnej Afriky. Pestrejšie a menej jednoznačné sú ich osudy v susednom Španielsku.

Mapa Španielska

Hoci sem prišli tesne pred polovicou 15.storočia, už v roku 1492 vychádza proti nim prvé nariadenie. Kráľ Ferdinand I. v ňom prikazuje, aby sa Rómovia do dvoch mesiacov alebo usadili v mestách a dedinách, alebo opustili krajinu.

Španielsky kráľ Ferdinand I.

Rómovia mysliac si, že ide iba o dočasné opatrenie sa stiahli do odľahlejších oblastí. V Španielsku mala na prenasledovaní Rómov značný podiel cirkev. Inkvizícia, ktorá tu mala pevnejšiu pôdu ako kdekoľvek inde, mala rozhodujúce postavenie vo všetkých otázkach a jej vplyv bol jednoznačne negatívny. Vďaka kočovnému spôsobu života ľahšie unikali pred prenasledovaním, no i tak ich veľké množstvo zahynulo vo väzniciach, alebo ich upálili ako čarodejníkov. Ani urputné a dlhotrvajúce prenasledovanie Rómov zo Španielska nevyhnalo. V čase vrcholiacej diskriminácie bola podobná situácia v celej západnej Európe, a tak sa Rómovia ukrývali v horách a v iných ťažko dostupných miestach, na ktoré bola príroda Pyrenejského polostrova najmä v tom čase veľmi bohatá. V porovnaní s ostatnými západoeurópskymi krajinami našli Rómovia v Španielsku najlepšie existenčné podmienky. Obrovský úspech malo najmä predvádzanie tancov, ktoré svojim temperamentom strhli ľudové vrstvy obyvateľstva. Podľa správ z rokov 1598 a 1630 boli muži tancami rómskych dievčat tak nadšení, že výška peňažných súm, ktorými ich odmeňovali, vážne narúšala ich

rodinné rozpočty. Tanec sa stal tak obľúbeným, že sa tancovalo na námestiach, uliciach, dvoroch a na každom vhodnejšom mieste. Ich obľúbenosť v najširších vrstvách nezmenšili ani protesty kazateľov. Predvádzanie tanca, spevu a hudby bolo jedným z najbežnejších povolání španielskych Rómov.

Španielsky tanec flamenco

Ich najpoužívanejším hudobným nástrojom sa stala gitara. Iným druhom zárobkovej činnosti bola mágia. Okrem toho k ich častému zamestnaniu patrilo liečenie, a to aj chirurgickými zásahmi. Iní sa už od detstva priúčali krádeži. Ďalší zhotovovali drevené lyžice, predávali ružence a pod. Fyzickým vzhľadom sa Rómovia veľmi nelíšili od domáceho obyvateľstva. I napriek rôznym perzekúciám žilo v Španielsku najviac Rómov zo všetkých západoeurópskych krajín. Podmienky, v ktorých žili, neboli priaznivé pre usadlý spôsob života. K častým zmenám miesta pobytu ich nútilo prenasledovanie a jednak spôsoby obživy, ktoré si vyžadovali neustále striedanie konzumentov. O zrovnoprávnenie Rómov s ostatným obyvateľstvom sa pokúsil kráľ Karol III. v roku 1783. Apeloval aj na to, aby začali viesť usadlý spôsob života. Od toho času prechádzajú Rómovia postupne na usadlý spôsob života. Časť z nich dodnes kočuje. Mnohí toreadori, gitaristi, speváci sú rómskeho pôvodu.

Španielska skupina Gypsy king

Podobná situácia bola i v Taliansku.

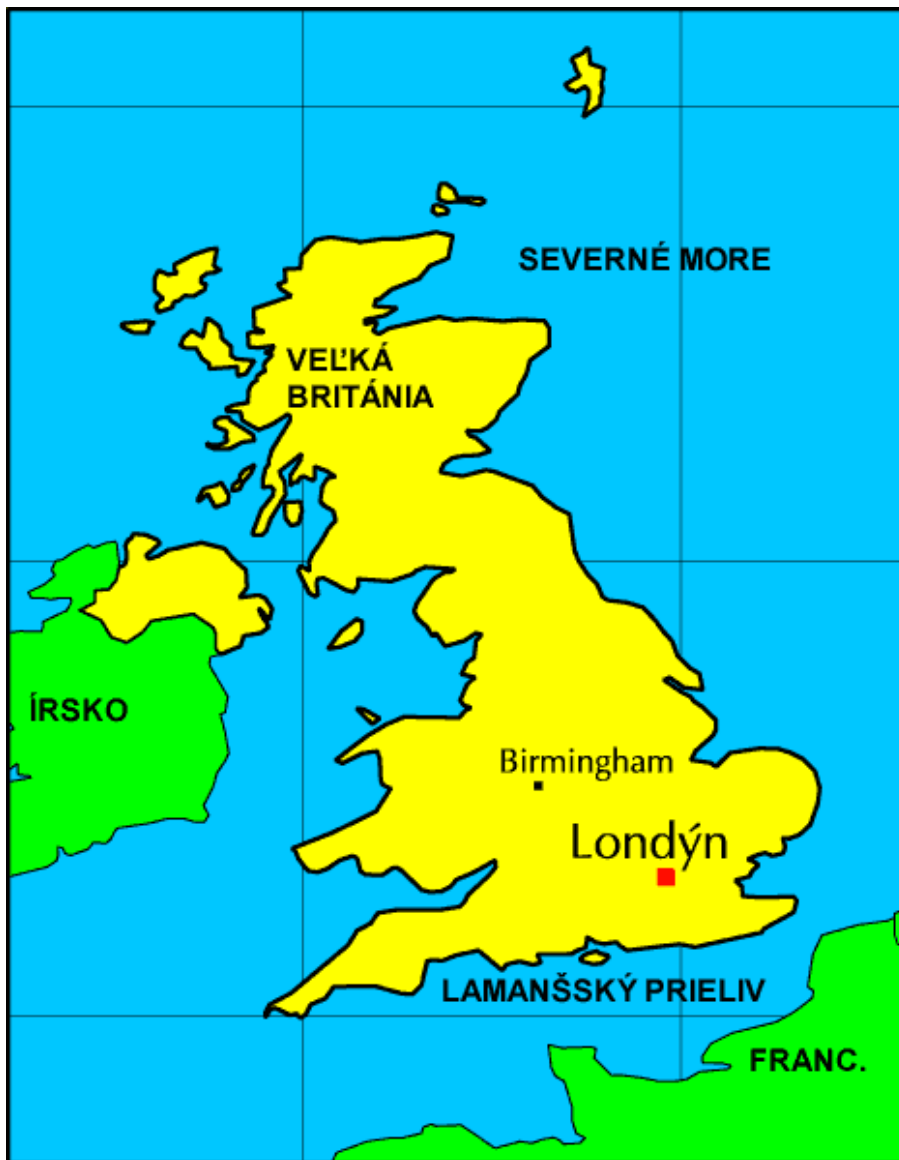
Mapa Talianska

Svetské i cirkevné vrchnosti prenasledovali Rómov ako tureckých vyzvedačov, zlodejov a podvodníkov. Zo všetkých miest ich postupne vypovedali a stíhali ako kacírov.

Mapa Švajčiarska

V susednom Švajčiarsku boli vyhnaní v roku 1510 a v prípade návratu im hrozila šibenica.
I preto sa sem viac nevrátili.

Mapa Anglicka

V Anglicku sa Rómovia objavujú v 15.storočí a preukazujú sa ochrannými listinami. Aj tu, tak ako inde, z najväčšej pravdepodobnosti zneužívali svoje postavenie, lebo zakrátko sa prijalo nariadenie, podľa ktorého aj Rómov mohli za delikty trestať. Aj v Anglicku viedli kočovný spôsob života. Bývali na pokraji miest pod šiatrami. V prvej polovici 16.storočia dochádza v Anglicku k veľkým zmenám v majetkovom zložení obyvateľstva. Bohatí feudáli vyhánajú z pozemkov roľníkov, aby si zvýšili produkciu vlny. Z roľníkov sa stávali bezzemkovia, ktorí sa často pridávali ku kočujúcim Rómom. Vláda namiesto trestania šľachty sa vrhla na trestanie tulákov. Tresty boli kruté, od bičovania, cez predaj do otroctva až po smrť. V roku 1531 vydal kráľ Henrich VIII. nariadenie, podľa ktorého sa zakazoval vstup ďalších Rómov na územie Anglicka.

Henrich VIII. anglický král

Alžbeta I. , anglická kráľovná

Ešte bezohľadnejšie bolo nariadenie kráľovnej Alžbety I., ktoré prikazovalo Rómom opustiť krajinu do mesiaca. Kto neposlúchol, toho čakal trest smrti. Po tomto nariadení nasledovali masové popravy Rómov. V Anglicku ich prenasledovali až do 19.storočia. Anglickí Rómovia sa živili kováčstvom, na trhoch si zarábali rozličnými kaukliarskymi kúskami, ženy veštením. Muži boli známi aj ako zloději koní. Niektorí sa venovali hudbe. Stali sa z nich trubači či bubeníci. Rómovia sa schádzali raz do roka v Eppinskom lese, kde si volili vlastných kráľov, najčastejšie z dynastie Lee. Mnohé tradičné zvyklosti si zachovávajú v Anglicku dodnes. Ani v severských štátoch nebolo postavenie Rómov o nič lepšie. Ich príchod do týchto krajín bol pomerne neskorý.

Škandinavské štáty : Fínsko, Nórsko, Švédsko

Do Fínska prišli pravdepodobne začiatkom 16. storočia . Odtiaľ prešli do Švédska, kde prvá správa o nich je z roku 1512. Do Dánska a Nórska prišli z Nemecka a Holandska. Aj tu sú postupne prenasledovaní a vykázaní z krajiny. Tolerovali ich len ako žoldnierov v armáde. Dokonca jeden oddiel v švédskej armáde počas tridsaťročnej

vojny bol čisto rómsky. Podmienky v severnej Európe im veľmi nevyhovovali, a preto je ich i dnes tu málo. Veľmi kruté formy mala diskriminácia Rómov v Nemecku.

Mapa Nemecka

Neprebíhala síce na celom území rovnako, pretože v kniežatstvách, v ktorých boli menej početní, dostávali ochranné listiny i v čase, kedy v susedných krajoch, kde boli početnejší, snažili sa zbaviť akýmkoľvek spôsobom. Okrem početnosti ešte rozhodovali sympatie a antipatie feudálov voči nim. Podobne ako v iných krajoch, aj v nemeckých krajinách obviňovali Rómov z vyzvedačskej činnosti v prospech Turkov. I tu vydávajú nariadenie, podľa ktorého sú Rómovia povinní opustiť krajinu pod trestom smrti. Avšak počas tridsaťročnej vojny aj v nemeckej armáde sa stretávame s rómskymi žoldnieri. Vojna si žiadala stále nových a nových vojakov, možno aj preto odložili nenávisť voči nim a prijali ich do armády. Po skončení vojny sa armáda rozpustila a mnohí si nevedeli nájsť nový spôsob obživy, preto utvorili rôzne lúpežné skupiny, ktoré okrádali a terorizovali domáce obyvateľstvo. Medzi lúpežníkmi boli i Rómovia. Koncom 17.storočia a začiatkom 18.storočia tvorili mnohí nebezpečné bandy, organizované podľa vojenského vzoru s počtom okolo 1500 mužov. V roku

1725 vydal panovník Fridrich Viliem I. edikt, v ktorom prikazoval všetkých Rómov nad 18 rokov vešať. Situácia Rómov sa zlepšila až za vlády Fridricha II. Tento zastavil vyvražďovanie a snažil sa ich doviest' k usadlému spôsobu života. Iba malá časť sa usadila. Ostatní i naďalej kočovali. Preto boli prijaté opatrenia, aby sa ľahšie identifikovali Rómovia. Brali im odtlačky prstov, museli mať na ľavej strane voza pripevnenú tabuľku s menom majiteľa. Skupinám vystavovali pas na obdobie jedného roka. Trasa putovania, miesta zastávok, ako aj ich dĺžka, museli byť schválené policajným úradom. Len so schválením policajných orgánov smeli držať kone a psy. V žiadnom prípade nesmeli chodiť s medveďmi a opicami, ani vlastniť zbrane. Všetky úpravy už nesmerovali na zmenu z kočovného života na usadlý, ale na ich kontrolu. Najhoršie obdobie prežívali Rómovia v Nemecku počas II. svetovej vojny. V niekoľkých transportoch bola väčšina Rómov vyvezená už v jeseni 1941 do koncentračných táborov v Poľsku, predovšetkým do Oswienčima. Podmienky, za akých Rómovia v koncentračných táboroch žili, viedli k ich rýchlemu vymieraniu. Tam, kde nestačili náказы, nastúpili masové popravy. V susednom Rakúsku a najmä v Čechách bola pred niekoľkými storočiami situácia veľmi nejednoznačná.

Mapa Rakúska

Zo starších správ sa dozvedáme, že Rómovia sa objavovali na jednotlivých miestach vo väčších skupinách, čarovali, veštili, žobrali, prípadne dostávali peňažné dary, a to aj v čase, keď boli v platnosti diskriminačné edikty a nariadenia.

Mapa Poľska

Na území dnešného Poľska sa spomínajú Rómovia až v 15.storočí. Osud poľských Rómov nepriaznivo ovplyvnili nemeckí utečenci. Poľsko bolo v tom čase jednou z mála krajín, kde bola situácia Rómov ešte priaznivá. V 15.a 16.storočí uteká preto do Poľska množstvo nemeckých Rómov. Poľská vláda vydala príkaz na odobratie pasov a vyhnanie Rómov za hranice. Mnohí sa utiahli do hôr, odkiaľ prepádali okolité obyvateľstvo, aby si tak zadovážili najnutnejšie prostriedky k živobytiu. Najviac takýchto skupín bolo v Sliezske. Lúpežné prepady Rómov, ktorí prišli z Nemecka do Sliezska, podnietili prenasledovanie všetkých Rómov. Prístup k otázke Rómov sa v Poľsku uberal ďalej dost' svojráznou cestou. Niekedy po roku 1624 vznikla v Poľsku inštitúcia rómskych kráľov. Títo mali za úlohu vymáhať od ostatných Rómov dane.

V polovici 18.storočia prišli do Poľska nové skupiny nomádnych Rómov, a to rumunskí kotlári a sedmohradskí priekopníci koní. Kotlári, ktorí boli najbohatší, ukázali sa ako ľudia agresívni a ctižiadostiví. Príslušníci tohto kmeňa sa snažili získať zvrchovanosť nad všetkými Rómami v Poľsku. Podplácaním a terorom chceli získať titul rómskeho kráľa a tým aj právo vymáhať rozličné dane. Uchádzačov o trón bolo vždy niekoľko. Medzi dvoma vojnami boli ich vzájomné boje nezriedka krvavé, stálym zdrojom senzácií pre poľskú i zahraničnú tlač. Najväčšie útrapy na poľských Rómoch však ešte len čakali. Po obsadení Poľska hitlerovským Nemeckom budovali sa urýchlene koncentračné tábory na hromadné zabíjanie rasovo menejcenných. Do poľských koncentračných táborov sústredili takmer všetkých Rómoch z Nemecka, Čiech, Rumunska, Maďarska a Poľska. V táboch mali odlišné podmienky ako iní väzni. Počítalo sa s ich rýchlym vyvraždením, preto ich nehali do práce, ale nechávali spolu. Mnohí umreli od hladu a na rôzne epidémie. Kto nezomrel, toho zavraždili.

Mapa Ruska

Na území Ruska sa objavili Rómovia až v 15.storočí. Na území najväčších miest – Moskvy a Sankt Peterburgu, sa objavujú až v 18.storočí. Do Ruska prenikli z Balkánu, a to cez Uhorsko, Nemecko a Poľsko, iní prišli bezprostredne z rumunských oblastí. Ruskí Rómovia tu žili v takých podmienkach ako na Balkáne. Nikdy neboli vystavení takým formám násilia ako na západe Európy. Katarína II. vydala nariadenie, podľa ktorého sa museli usadiť na korunných majetkoch ako nevoľníci.

Cárovná Katarína II.

Neskôr bolo vydaných množstvo nariadení, ktorými chceli zmeniť kočovný život Rómov. Iba časť Rómov, ktorí sa venovali remeslám alebo roľníčeniu sa usadila a zmenila svoj spôsob života. Mnohí šľachtici si hudobníkov, tanečníkov, spevákov dovedli do svojich domov. Ostatní zostali kočovníkmi až do vzniku Sovietskeho zväzu, kedy sa opätovne začala riešiť otázka asimilácie Rómov do spoločnosti. Riešiť tento problém sa snažili cez zvyšovanie vzdelávania Rómov a postupného zapájania do výrobného procesu v závodoch a kolchozoch.

Rómske deti v škole

Osudy západoeurópskych Rómov jasne poukazujú na chyby, ktorých sa v postupe voči nim dopustilo toto spoločenstvo. Miesto toho, aby ich vrchnosti hneď od začiatku vytrvale nútili k usadlému spôsobu života a vytvorili pre nich v tomto smere reálne podmienky, svojím spočiatku až extrémne sa meniacim postupom podporili ich nielen v dovtedajších negatívnych návykoch, ale pridali ešte i ďalšie. Samotné diskriminačné opatrenia urobili viac škody ako úžitku a nepriniesli žiadany efekt.